TRACTATIO DE ERUDITIONE POLITICA,

Oder: Wie man Cavalierement ſtudieren ſolle?

QVAM

In Academia Haſſo-Schaumburgica

ANNO MDCCIIX. HABUIT,

FRID. WILH. BIERLINGIUS,

HISTORIARUM ET ELOQUENTIÆ PROFESSOR ORDINARIUS.

Halæ Magdeb. ſumtu Hendeliano, 1744. (5)

Digitized by Google

Digitized by Google

CONSPECTUS TRACTATIONIS.

De ſtudiis aulici & milites interdum non admodum magnifice ſentiunt. Reſpondetur illorum rationibus. §. I. *Duplex nævus evitandus homini politico ſtudiis operam danti.* (1) *Negligentia cum ſuperba inſcitia conjuncta.* §. II. (2) *Pedantiſmus, de quo ulterius disquiritur.* §. III. *Regula generalis, quomodo ſtudia inſtituenda ſint. Audiendum ſcilicet eſt, legendum, meditandum & converſandum.* §. IV. *De ſtudio Critico, & lingua Latina.* § V. *De lingua Gallica, aliisque, nec non arte Oratoria.* §. VI. *De Philoſophia, quam homini politica neceſſariam eſſe, nec ancillari reliquis Facultatibus, contra aliter ſentientes oſtenditur.* §. VII. *De ſtudio politico, & an artes ſeu ſtrategemata politica licite adhiberi poſſint?* §. VIII. *De Ethica ſeu doctrina morum, & vitando Quietiſmo ac Stoiciſmo.* §. IX. *De Hiſtoria, quem uſum præbeat, & quomodo tractanda?* §. X. *De ſtudiis Mathematicis & Phyſicis, cur & quatenus excolenda?* §. XI. *De Jure Naturæ. An Hobbeſius recte abſolutam Principum poteſtatem defenderit?* §. XII. *De Jure Publico, Civili, Feudali & Eccleſiaſtico.* § XIII.

§. I.

ETſi apud æquos rerum æſtimatores in confeſſo ſit, magnam eſſe bonarum literarum & ſolidæ eruditionis in Republica utilitatem; *a)* non deſunt tamen inter aulicos & milites, *b)* qui

De ſtudiis Aulici & milites interdum non admodum magnifice ſentiunt. Reſpondetur illorum rationibus.

A 2

a) Multum profuiſſe bonarum literarum reſtaurationem ad excutiendum jugum ſacræ Pontificum tyrannidis, ſub quo Principes & populus gemebant, longa probatione haud indiget. Nunquam tam feliciter in ſalutari reformationis

Digitized by Google

b) qui de ſtudiis non admodum magnifice ſentiunt, ſed potius exiſtimant, non eſſe, cur Juvenes illuſtri loco nati libris tractandis multum temporis impendant.

---

tionis negotio progredi potuiſſet *Lutherus*, niſi ejecta barbarie vim præparaſſent *Eraſmus*, *Reuchlinus*, aliique. Fundamentum Papatus eſt ſuperſtitio, quæ non armis pelli, ſed calamo profligari debet. Nec potuerant Principes vexationibus Pontificum liberare exercitus, prælia, bella; liberabat tandem ſanior doctrina, & floreſcens eruditio. Imo debetur ſtudiis maximorum heroum immortalitas. Dudum æterna oblivionis nocte pr[illegible]erentur Alexandri, Cæſaris, Caroli Magni, aliorumque [illegible]s geſtæ, niſi tenebris eas eripuiſſet teſtis temporum, lux veritatis Hiſtoria.

b) Otioſa quæſtio eſt: An arma literis, an hæ illis præferendæ? Neutris enim carere poteſt reſpublica, adeoq; eodem reccidit diſputatio, ac ſi ſubtiliter diſquireres: An potius cibo, an cibus potui præferendus? Fovere Principes debent eruditos, ut habeant, qui bona ipſis conſilia ſuppeditent, qui judiciis præſint, qui juvenes in Academiis & Scholis ad bonas artes erudiant, & alia ejusmodi negotia curent; ſed fovere etiam debent milites, ne deſint, qui conſilia ſalubriter excogitata exequantur, qui legibus vim atque pondus addant, qui denique Rempubl. defendant. Vide quæ prudenter, ut ſolet hac de re notavit *Dn. Thomaſius in Specim. Jurisp. Judic. c. VIII.* Uti vero male agunt aulici & milites, ſi eruditos absque diſcrimine contemnunt, eosque ironicis aut parum honorificis nominibus traducunt, quod etiam a prudentioribus minime expectandum; ita eruditi quoque cavere debent, ne ſuperbia, incomtis moribus, aut aliis nævis iſtum contemtum provocent. Non enim poteſt non irritare alios, qui ſe ſolum ſapere exiſtimat, reliquos volitare ſic[illegible]mbras.

c) De

dant. Sufficere enim naturale judicium rebus gerendis, cui ſi deinde experientia acceſſerit, ſtudiis facile carere poſſe hominem politicum, imprimis cum exempla Virorum de Republ. optime meritorum extent, qui omni literarum præſidio fuerunt deſtituti. *c)* Imo tantum abeſſe, ut eruditio homines reddat prudentiores, aut ad vitam rectius inſtituendam aliquid conferat, ut potius multi illorum, qui maximam inter literatos nomen conſecuti ſunt, miſanthropi fuerint, ſordidi, moroſi, litigoſi, & tanta affectuum intemperie agitati, ut ſuo exemplo refutaverint vulgatum illud:

- - - ingenuas didiciſſe fideliter artes
Emollit mores, nec ſinit eſſe feros. d)

Verum

c) De *Henrico Monmorantio* habet *Gramondus lib. 1. p. m. 15.* ipſum non modo neſciviſſe literas, ſed ne prima quidem tenuiſſe elementa, ut portento haud abſimile videri poſſit, virum literarum penitus rudem ſolo naturæ genio ſummum rerum apicem aſſecutum, quem ambiguis temporibus tenuit, tanta laude, ut aulicorum ſuæ ætatis princeps fuerit. *Philippus* etiam *Cominaus*, eques Flander, ſola naturæ ingeniique bonitate, uſuque rerum civilium, ſine literarum ſtudiis, ad ingentem prudentiam enixus eſt. Vide *Jo. Andr. Boſii Diſſ. de Compar. Prud. Civil.* §. 43. Sed præterquam, quod ejusmodi exempla valde rara ſint, & plura abſque dubio præſtitiſſent tales viri, ſi ad naturalis judicii acumen acceſſiſſent ſtudia ſolidiora; confer etiam quæ dicemus *lit. C.*

d) Recte omnino *Dn. Thomaſius in fund. Jur. nat. & Gent. lib. I. c. III.* §. 73. ait: *Eruditi ſtulti majores ſtulti ſunt, quam reliqui, quia magis pertinaciter ſe habent pro ſapientibus, quam reliqui, & quia ſapientum ipſimet contra rei naturam ſepararunt a prudentia.*

Verum hæc, utut ſpecioſe dicta, nihilominus non ſatis firmo fundamento nituntur. Naturale enim judicium, etſi magnum Dei donum ſit, & qui eo caret, nunquam aliquid egregii præſtare queat; ſolum tamen, accedat quamvis experientia, ad res arduas gerendas vix ſufficit, ſed dum demum utilitatem habet, ſi diligenti cultura ad maturitatem fuerit perductum. *e)* Quod vero eruditorum nonnulli a prudentia & mori-

tia. Ampliſſimus ſe nobis panderet campus, ſi de vitiis & nævis eruditorum diſſerere ex inſtituto vellemus. Tetigit hæc ulcera hinc inde in *Encomio Moriæ Eraſmus*, & multa collegit *Theoph. Spicelius in felice & infelice literato.* Lipſiæ quoque prodiit *Diſſertatio de Eruditis absque moribus*, ex qua nonnulla excerpta reperies *in Novis literar. Hamburg. Tom. III. p. 455 ſeqq.* Id ſaltem dolendum, non raro, quod aliqui peccarunt, omnibus imputari, cum tamen illud Comici diligenter expendi mereatur:

- - - Je bais ſeulement
La ſcience & l' eſprit qui gâtent les perſonnes,
Ce ſont choſes en ſoi qui ſont belles & bonnes;
Mais j' aimerois mieux être au rang des ignorans,
Que de me voir ſavant comme certaines gens.

Voiez *la Comedie de Moliere intitulée les femmes ſavantes. Act. IV. Scen. III.*

e) Ager licet fœcundus, niſi colatur, fructus non dabit; & ingenium, quantumvis excellens, niſi cultura accedat, non eſt, quod magna ab eo expectes. Uſu & experientia ſola qui pollent, in illis quidem rebus, quas jam ante experti ſunt, facile conſilia inveniunt, in novis & inſolitis non item. Habet & hoc incommodi experientia ſola, quod fere unius Reipubl. finibus contineatur, & a ſeris demum annis veniat. Paucis: naturale judicium, experientia,

Digitized by Google

moribus parum commendari mereantur, non eruditioni, ſed perverſæ hominum indoli tribuendum venit. Exiſtimant ſcilicet illi, ſe, quia variarum rerum cognitionem habent, poſſidere quoque artem prudenter vivendi, in quo egregie falluntur. Dum igitur ſpeculationibus immerſi practica negligunt, non poſſunt non multos in moribus committere ſolœciſmos, *f)* quos in ſermone tanto ſtudio fugiunt. Sed uti monuimus, hominum culpa hæc eſt, non doctrinæ. Habent & eruditi viros ſatis decore & prudenter viventes, habent interdum & aula ſuum vulgus.

Duplex nævus evitandus homini politico ſtudiis operam danti. (1) Negligentia cum ſuperba inſcitia conjuncta.

§. II. Ut autem propius ad rem accedamus, duos ſcopulos evitare debent, qui Reipublicæ, non ſcholæ, ſua conſecrarunt ſtudia, **oder, die cavalierement ſtudieren wollen,** negligentiam ſcilicet, & cum ea conjunctam ſuperbam inſcitiam, & deinde Pedantiſmum. Non enim ſufficit ſuperficiaria eruditio, ſed elegans omnino & ſolida requiritur in juvene illuſtri loco nato, etſi ſubtilitates in variis ſtudiorum generibus occurrentes Doctoribus Academicis relinquat. *a)* Unde

tia, & doctrina non ſeparanda, ſed conjungenda ſunt in homine politico. Is enim demum vere prudens, idoneusq; ad tractanda Reipubl. negotia eſt, cujus animum natura capacem doctrina probe imbuit, uſus deinde & experientia firmavit atque perfecit. Vid. Celeberrimi Theologi *Dn. Jo. Franc. Buddei diſſ. de Cultura Ingenii cap. I § 9. & cap. II. § 5.*

f) Appoſite *Moliere ubi ſupra Act. II. Scen. 7.*

La moindre Solecisme en parlant vous irrite,
Mais vous en faites, vous, d' étranges en conduite.

a) In omnibus fere artibus & diſciplinis uſu venit, ut aliter

de vehementer errat, ſi juxta Horatianum illud vitam inſtituit, ac libris obiter ſaltem inſpectis.

Gaudet equis, canibusque, & aprici gramine campi.
Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper,
Utilium tardus proviſor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusque, & amata relinquere pernix.

Non enim niſi labore hæc ſacra conſtant, nihilque magis ineptum eſt, quam ſi homines nobiles, qui aliquot in Academiis annos non ſtudendo, ſed quibuscunque aliis occupationibus exegerunt, ſe tamen pro doctis habeant, ac de materiis eruditis ſatis pro autoritate diſputent, falſitatis vero vel erroris convicti reſpondeant: Sie bekümmerten ſich um die Schulfüchſerey nicht, ſie hätten cavalierement ſtudieret. Quaſi vero hoc idem eſſet, ac ſub affectata eruditione,

cet ſtudia ſua inſtituant, qui alios rurſus docere cupiunt, aliter, qui futuro ſaltem uſui diſcunt. Ita valde ornat Profeſſorem Juris, ſi ſubtilitates theoreticas didicerit, easque cum ſtudio Juris practico conjunxerit, quibus tamen Conſiliarius, Judex, aut Advocatus absque difficultate caret. Sed negligentiæ minime patrocinatur hæc noſtra aſſertio. Eruditio hominis politici non opus eſt, ut ſit Profeſſoria, ſed nec ſuperficiaria eſſe debet, quin potius in medio ſtat inter utramque. Nec tamen nocebit, plura didiciſſe, quam quæ ad ſummam neceſſitatem faciunt. Superflua non nocent, &, ſi non juvant, ornant tamen ac delectant. Imo, non raro obſervare licet, aulicos & milites, ſi ſtudia haud perfunctorie tractarunt, majori cum judicio de rebus ad eruditionem pertinentibus diſſerere, quam eruditos ipſos. Ratio eſt, quia hi pluribus interdum præjudiciis laborant, minusque ab experientia valent, quam illi. Und das heiſt alsdenn recht cavalierement ſtudieret.

b) C'eſt

ne, cum ſtrenuo ſtudiorum contemtu coniuncta, generoſam ignorantiam tegere, quod facit ridiculus apud Comicum Gallum Marchio. *b)*

§. III. *Pædanta* vox eſt a Gallico idiomate deflexa, adeoque non ſatis caſtigatæ latinitatis. Sed adhibere tamen eam licebit, cum aliam non habemus, quæ ei æquipolleat. Originem Græcam ſi ſpectes, Pædagogum ſignificat, einen Schulmeiſter, ſed hodie communiter ironice efferri ſolet, Schulfuchs, *a)* unde *Pædantismus*, Schulfüchſerey. Vaga & incerta fuit hujus vocis ſignificatio, niſi quod in contumeliam doctrinæ hominumque eruditorum eam trahi ſatis appareret, donec eam accuratius deſcriptam dedit Bel-

(1) Pædantismus, de quo ulterius disquiritur.

b) C'eſt Monſieur le Marquis de Maſcarille chez *Moliere*, qui dit: *Les gens de qualité ſavant tout, ſans avoir jamais rien appris.* Voiez *les precieuſes ridicules Scen. 9.* Liſez auſſi *la troiſiémé Satyre de Monſ. Boileau*, & remarquez les vers ſuivans:

Quand un des Campagnards relevant ſa mouſtache,
Et ſon feutre à grands poils, ombragé d'un pennache
Impoſe à tous ſilence, & d'un ton de Docteur
Morbleu! dit-il, la Serre eſt un charmant Auteur,
Ses vers ſont d'un beau ſtile, & ſa proſe eſt coulante,
La Pucelle eſt encore une oeuvre bien galante,
Et je ne ſçai porquoi je baille en la liſant, &c.

a) Primam ſcommati vulpeculæ ſcholaſticæ occaſionem pallio ſuo, pellibus vulpinis ſuffulto, præbuiſſe dicitur *M. Caſpar Arnurus*, Lämmerzahl vel Lämmerſchwantz, Thuringus, Logices & Ethices Profeſſor Jenenſis. Mos illorum temporum erat, vt vernacula nomina in latina aut græca flecterent eruditi. Annon & ille *Pædantiſmum* paulisper redoleat, neſcio. Vide *Jo. Molleri Homonymoſcopiam p. 826.*

Belgii quondam decus Illuſtris JCtus *Ulricus Huberus.* *b)* Magnum vocis abuſum eſſe, ſi eruditi promiſcue tam contumelioſo nomine notentur, nemo prudentiorum inficias iverit; ſed dolendum tamen ſimul eſt, multorum mores ita comparatos eſſe, ut vix in totum a *Pædantiſmi* nota liberari queant. Non deſunt enim, qui, dum inter minutias Grammaticas, Criticas, aut Scholaſticas conſenuerunt, intolerabili faſtu alios, harum deliciarum non adeo cupidos, contemnunt, ac certo certius ſibi perſuadent, neminem vere docti nomen tueri poſſe, niſi qui de patria Homeri *c)* ſubtili-

b) Addita habetur pulcherrima ejus & lectu digniſſima *de Pædantiſmo Oratio Philoſophiæ aulicæ Dn. Thomaſii.* Nota & ſequentem deſcriptionem, quam affert *Monſ. Loileau dans ſa quatriéme Satyre :*

Un Pedant enyvré de ſa vaine ſcience,
Tout heriſſé de Grec, tout bouffi d'arrogance,
Et qui de mille Auteurs retenus mot pour mot,
Dans ſa tête entaſſez n'a ſouvent fait qv'un Sot;
Croit qv'un Livre fait tout, & que ſans Ariſtote
La raiſon ne voit goute & le bon ſens radote.

c) De *Homero* tam magnifice loquuntur Critici, ut omnem ſapientiam ejus Poëmatibus contineri intrepide affirment. *Mericus Caſaubonus* pronunciare haud dubitavit: *Qui Homerum contemnunt, vix illis optari quidquam pejus poteſt, quam ut fatuitate ſua fruantur.* Voiez *les Nouvelles de la Republ. des lettres 1686. p. m 87.* Dedit hæc res occaſionem elegantiſſimo ſcriptori Gallo, *Fontenellio,* introducendi in ſuis *mortuorum dialogis* Homerum & Æſopum mutuo colloquentes. Ingenue fatetur Homerus, ſe nunquam in fabulis Iliados & Odyſſeæ iſta occultaſſe myſteria, quæ inde exſculpſiſſent Cri-

tiliter diſſerere, aut an *hares*, ſive *heres*, *autor*, vel *auctor*, *conſumtum*, vel *conſumptum* ſcribendum ſit, accurate examinare noverit. Noli cogitare, amice Lector, nos barbariem aut incultum ſermonem defendere, aliam nobis ſedere ſententiam infra videbis; ſed

Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit conſiſtere rectum.

Annon & illi, qui in quotidiana converſatione ſemper diſputant, in tantum loquaces, ut reliquis, qui adſunt, ſola auſcultandi gloria relinquatur, imo qui & apud elegantiorem ſexum Philoſophiæ Carteſianæ aut Peripateticæ floſculos proferunt, aut de rebus eruditis diſſerunt, *d)* denique omnes docti, qui ſingulare quid &

Critici. Ita nos fallit antiquitatis præjudicium. *Homerus* ſuo tempore bonus Poëta fuit. Sed omnia nunc mutata ſunt, modus vivendi & loquendi, religio, artes belli & pacis. Erant & ſuo tempore boni Poëtæ *Ennius* & Hans Sachſe. Nunc politioribus ingeniis nec illi, nec *Homerus* amplius arrident, nec vitio illis vertendum, ſi in ſtudiis ſuis quisquilias Criticas prætervehantur, quibus contra omnes prudentiæ regulas & Principum ingenia interdum torqueri ſolent. Audiamus *Vaſſorium: Un Gentilhomme d'eſprit, dit-il, me racontoit un jour, que Monſ. le Dauphin diſoit fort agreablement, qu'on vouloit qu'il ſut comment Vaugirard ſe nommoit du temps des Druides.* Voiez *l'hiſtoire de Louis XIII. Tom. III. l. XI. p. 8.* Nota, nos de criticis quisquiliis ſaltem loqui. De genuinæ enim Critices ſtudio haud abjecte judicandum eſſe, infra apparebit.

d) Lepidum eſt, quod habet *Moliere.* Medicinæ Candidatus Virgini, pro cujus ſponſo ſe gerit, diſputationem offert, quam contra defenſores circulationis ſanguinis, ſeu ut

& inconditum in moribus præ ſe ferunt, ad *Pædantarum* claſſem pertineant, facile licet judicare. Magna videres & erudita nomina, mi Lector, ſi exempla colligere vellemus, ſed quia odioſa eſſe poſſent, præſtat ea omittere. . Nam & *Pædantæ* non raro egregie docti ſunt, dolendum ſaltem eſt, quod doctrinam tot ac tantis nævis apud politiores & magis docere viventes homines exoſam reddant, atque contemtui exponant.

Regula generalis quomodo ſtudia inſtituenda ſint. Audiendum ſcil. eſt, legendum, meditandum & converſandum.

§. IV. Generalis regula, quæ in ſtudiis obſervari debet, hæc eſt, ut elegantioris doctrinæ & morum Studioſus diligenter viros doctos audiat, ſelectos libros legat, lecta & audita ſedula meditatione recolat, ac deniq; prudenter converſetur, & hæc omnia ita temperet, ut alternis vicibus ſibi ſuccedant, nunquam eum obruant. Hoc ſi faciet, ſtudia, quæ multis Juvenum

ut ipſe appellat, *circulatores* conſcripſerat, eamque ad ſpectandam anatomicam corporis fœminei proxime inſtituendam humaniſſime invitat. Voici les paroles de Monſ. Thomas Diafoyrus: *J'ai contre les Circulateurs ſoûtenu une theſe, qv'avec la permiſſion de Monſieur j'oſe preſenter à Mademoiſelle, comme un hommage, que je lui dois des premices de mon eſprit. - - - Avec la permiſſion auſſi de Monſieur je vous invite à venir voir l'un de ces jours la diſſection d'une femme, ſur quoi je dois raiſonner* Voiez *le maladie imaginaire Act. II Scen. 5.* Ne, quæſo, te offendat, optime Lector, frequentior ſcriptoris Comici citatio, ſi forte ſeverioris frontis es, aut ſeria tantum te delectant. De guſtibus non eſt diſputandum. Comœdiæ *Molierii* vitia hominum pulchris & nativis coloribus depingunt, & doctrinam moralem ſiſtunt, non quidem auſteram, ſed ſalibus & facetiis conditam. Ridendo autem verum dicere quid vetat?

a) Sunt

num neſcio quid moleſtiæ & difficultatis habere videntur, delectationem & voluptatem ipſi afferrent, & dum in Academia verſatur, ſe in ludo literario verſari putabit, cum illi, qui perpetuo legunt absque meditatione aut converſatione, memoriam ſaltem obruant, judicium vero ſupprimant, prudentiam vivendi negligant. Non ſufficit ad corporis robur firmamq; valetudinem multos cibos ſtomacho ingeſſiſſe; nec ad eruditionem multa legiſſe quicquam confert, niſi diligenti meditatione in ſuccum & ſanguinem convertantur, etſi non ignoremus, eos, qui a ſola memoria valent, per inſignem nominis abuſum Polyhiſtores hodie vocari. *a)* Nonnulli eruditorum conjungenda ſeparantes in eam devenerunt ſententiam, ut parum aut nihil lectioni, omnia meditationi tribuerent, inter quos memorantur *Renatus Carteſius* & *Thomas Hobbes. b)* Converſationi autem ideo locus relinquen-

a) Sunt viri beatæ memoriæ, qui expectant judicium. Modo aliquis in lucem emiſerit *Cornelium Nepotem* cum notis variorum, ſtatim audit Polyhiſtor hujus ſeculi famigeratiſſimus. Sed non ſic itur ad aſtra. Plura requiruntur, ut aliquis menſuram tanti nominis impleat. Qui vero implent, illud minime affectabunt, hoc enim Pædanticæ ſuperbiæ & ridiculi faſtus indicium foret, ſed potius quovis modo deprecabantur.

b) Sunt tamen, qui ſtatuunt, ſtudio diſſimulaſſe *Carteſium*, quod libros aliorum legerit, ut ita eo facilius perſuaderet, illa, quæ proferret, omnia ex ſuo fluxiſſe ingenio. Voiez *la Vie de Monſieur Des Cartes composé par Adrien Baillet Tom II. lib. VIII. Ch. III. p 467. ſuiv. Hobbeſius* ſæpe dicere ſolitus eſt, quod, ſi tantum libris incubuiſſet, quantum alii e literatis vulgo

quendus eſt, ut animus recreetur, ut ſtudium naturæ humanæ, cui præcipue incumbere debet homo prudens, excolatur, *c)* ut denique multa diſcantur, quæ in libris fruſtra quæras, in Collegiis fruſtra expectes. Hic vero quam maxime locum habet: *Ne quid nimis.* Aliud enim eſt ambulare per tabernas, latitare per popinas, uno verbo vagari, aliud converſari. *d)*

De ſtudio Critico, & lingua latina.

§. V. Progredimur ad ipſa ſtudia, ubi ſtatim in limine literæ humaniores occurrunt. Quæri non immerito poteſt: An conſultum ſit, ut generoſi juvenes artem criticam, & quæ ad linguam latinam excolendam, veteresque Autores intelligendos pertinent, tractent? Ad hanc quæſtionem diſtincte nobis reſpondendum eſt. Vel enim ars critica occupatur in minutiis grammaticalibus, & tunc tantum abeſt, ut ab homine politico excoli debeat, ut potius talia ignoraſſe inter virtutes ejus numerandum ſit; vel viam pandit ad notitiam antiquitatum, & ad veterum, hiſtoricorum præſertim, ſcripta recte interpretanda, & tunc philoſophandum quidem hic eſt, ſobrie. Qui enim ritus & inſtituta veterum nimium rimantur, hodiernos & quotidianos vivendi mores ſæpius ignorant,

faciunt, eadem cum illis ignorantia laboraſſet. Voiez *la remarque N. de l'article.* Hobbes *dans le Dictionaire de Monſ. Bayle.* Id etiam diffiteri non poſſumus, ad Philoſophiam libris non adeo opus eſſe, quam ad Hiſtoriam, aliaque affinia ſtudia.

c) Vide omnino *Dn. Thomaſii Prudent. Conſult. cap. IV. §. 38 ſqq.*

d) Confer circa hunc paragraphum Viri doctiſſimi *Dn. Buddei Diſſertationem jam ſupra nobis laudatam cap. III.*

a) Noli

rant, quo nihil turpius Politico. *a)* Non equidem negandum eſt, labori primorum Criticorum poſt inventam typographiam multum nos debere, cum illi utiliſſimos autores, vetuſtate detritos & mire interdum mutilatos, in ordinem redegerint, viamque ad illos legendos nobis aperuerint; ſed cum vita brevis ſit, ars longa, & veterum ſcripta hodie ſatis nitide typis exſcripta proſtent, haud ſuaſerim Politices ſtudioſo, ut illi Critices parti, quæ emendatrix dicitur, bonas horas impendat, aut uſitatis vocaculis, ***doleo, interpungo,***

a) Noli exiſtimare, benevole Lector, nos genuinum Critices ſtudium, cum ſolida eruditione reali conjunctum, contemnere. Grammaticorum ineptias, & faſtum Criticorum, peſſimosque mores inſectamur. Verus Criticus eſt Vir in linguis, Hiſtoriæ cognitione antiquitatum & rei literariæ probe verſatus, firmo judicio præditus, modeſtus & humanus. Sed dolendum ſane eſt, quod etiam maxime celebres in hoc genere hominum, omnem interdum humanitatem & modeſtiam ejuraſſe videantur. En verba doctiſſimi Viri *Joannis Clerici: Des gens de ce caractere, & qv'on ne peut pas compter parmi le Vulgaire raiſonnent ſouvent d'une maniére pitoiable, & ne ſavent en aucune façon ranger leurs penſées; ils chargent leur memoire d'une infinité des mots, mais de tres-peu de choſes; ils ſont pleins d'un orgueil ridicule, qui fait qv'ils décident de tout avec un air de mâitre, qui eſt inſupportable aux habiles gens; ils mordent tout le monde, ils ſe querellent entre eux pour des bagatelles, & ſe diſent des injures de barangeres; enfin au lieu de cette politeſſe charmante, qu'ils diſent que l'en ne trouve que dans les Anciens, ils n'offrent a nos yeux qu'une pédanterie, qu'on ne peut ſouffrir que parmi les Ecoliers.* Parrhaſiana *Tom. I. p. 250. 251.* Confer, ſi lubet, *Euphormionis,* ſive *Johannis Barclaji Satyricon. Part. I. p.m 92. ſeqq.*

***b*) Scri-**

go, corrigo, manuſcripti ſic habent, hoc ab antiquo ritu, gloriolam apud patres conſcriptos Reipubl. criticæ quærat. Latinam linguam quod attinet, utique illa neceſſaria eſt Studioſo, quemcunque demum ſcopum ſibi propoſuerit. Ornat itaque etiam Politicum nitor & cultus Romani ſermonis, imprimis cum & Principum literas mutuas, de magnis in Republ. negotiis, tractantes, ęodem non raro videas exarari. Nec tamen probamus morem nonnullorum pædagogorum, qui, quamprimum vocabulum aut phraſis a Cicerone haud adhibita aures ferit, clamant ac vociferantur, quaſi de ſalute totius Imperii ageretur. *b)* Modo

b) Scripſit contra iſtos verborum aucupes ſuum *Ciceronianum* in forma dialogi *Eraſmus*, adverſus quem *Orationes invectivas* edidit *Jul. Cæſar Scaliger*, tot ac talibus convitiis repletas, qualia vix infimum e plebe hominem decerent. Si patriæ proditor, adulter, ſacrilegus fuiſſet *Eraſmus*, vix acerbius tractari potuiſſet, quam ob commiſſum crimen læſæ Majeſtatis Ciceronianæ. Merito *Cicero* optimus & caſtisſimæ latinitatis ſcriptor audit, ſed & reliquis aureæ ætatis autoribus recte utitur purioris ſtyli Studioſus. Voiez *dans le Diction. de Monſ. Bayle la remarque I. de l' article* Eraſme. *Petrus Bembus* & *Angelus Politianus* eo dementiæ dicam an impietatis proceſſiſſe perhibentur, ut ſcripturam ſacram legere nolent, ne ſcilicet Romani oris facundia aliquid detrimenti pateretur, aſſeverante *Bembo*, ſe ſtylum ſuum cum Marchionatu Mantuano minime permutaturum. Tantopere nempe in hominem Romanum transformatus erat iſte vir, ut ſcriberet: *Papam Deorum immortalium beneficiis electum eſſe*; ut Mariam virginem *Deam* appellaret; ut denique non *fidei* & *excommunicationis*, ſed magis latina vocabula

Digitized by Google

Modo terſe & perſpicue mens ſcribentis exprimatur, & ſolœciſmi, barbariſmi, & germaniſmi evitentur, facile tranſigere licebit cum Grammaticis, ut aut talia non legant, aut, ſi legunt, acumen ſuum criticum tantiſper ſuſpendant. *Samuelis Pufendorfii* ſcripta latina non habent ſtylum Ciceronianum, & tamen in honore erunt, quamdiu florebit orbis literatus. *c)*

§. VI.

bulæ *perſuaſionis* ac *aqua & igni interdictionis* adhibenda cenſeret. Voiez *les additions de Monſ. Teiſſier aux éloges de Monſ. de Thou Tom. I p. 11. 12* & conferez *les remarques B. & E. de l'article* Bembus *chez Monſ. Bayle.*

c) Eſaias Puſendorfius lecta rerum Svecicarum hiſtoria, quam frater condiderat, in votis dicitur poſuiſſe, ut conſcripto egregie operi Ariſtarchi & oculi accederent & manus, ut ad indolem antiquitatis oratio efformaretur. Hoc enim decus requirere libros, qui velint ætatem ferre. Vide *vitam Eſaiæ*, quam *Opuſculis* ejus *Academicis* a ſe editis præmiſit Celeb. in Academia Halenſi Profeſſor *Jo. Petrus Ludouici.* Cedit forte, quoad ſtylum, *Thuano, Puſendorfius*, ſed quoad res & judicium ſcribendæ hiſtoriæ pragmaticum nec *Thuano*, nec ulli recentiorum eſt inferior, plurimus ſuperior. Et quamvis nec *Ciceronem* nec *Livium*, nec reliquos aureæ ætatis Hiſtoricos preſſo pede ſequatur, habet tamen ipſius ſtylus vim quandam nativam animi cogitata ſignificanter exprimendi, & lectorem allicit quaſi atque occupat. Prudentius ſane egit, quod libertati ſuæ nonnihil indulſerit, quam ſi *Taciti* dictionem inconcinna & frigida imitatione repræſentare tentaſſet, quod fecit *Gabriel Bartholomæus Gramondus*, & magis inepte *Beniamin Prioлus* Melius res ſucceſſit *Hugoni Grotio* in *Annalibus Belgicis*, ſed pœnituit tamen ipſum hujus inſtituti, parumque abfuit, quin opus iſtud reſcriberet. Vide *Bœcleri præfat. Comment. in Grotium de J. B. & P. p. 30.* & confer *le I. Tome du Parrhaſiana p. 180.*

De lingua Gallica aliisque, nec non arte Oratoria.

§. VI. Cum latina lingua Gallica omnino conjungenda eſt, quæ non ſolum in multis Principum aulis pro vernacula valet, ſed in qua plurimi etiam libri docte, eleganter, & cum judicio ſcripti proſtant. Habuit enim Gallia, & habet etiamnum Viros in omni literarum genere verſatiſſimos, & ſunt quoque inter illos, qui patriam religionis cauſa reliquerunt, tales, quorum ſcripta legiſſe ſolidioris eruditionis cupidum minime pœnitebit. *a)* Si quid etiam Belgico, Anglico, aut Italico idiomate prodit, dignum quod plurium manibus teratur, non deſunt, qui in Gallicum idioma illud transferunt. *b)* In quo optimi etiam Autores Græci & Latini hodie leguntur. Scio nonnullos Gallo-

a) Maxime commendandi ſunt labores *Vaſſorii*, *Jacobi* & *Henrici Baſnagii*, *fratrum*, *Rondelli*, *Bernardi*, *Jaquelotii*, *Bælii*, alios ut taceamus. Ignoſcent nobis Viri celeberrimi *Bernardus* & *Jaquelotius*, quod in eadem ſerie collocaverimus *Bælium*, cum quo tot ipſis controverſiæ interceſſerunt. Virtutem enim, id eſt, ſummam eruditionem, ipſos in hoſte quoque laudare non ignoramus. *Evremontius* non equidem ob religionem, ſed alias rationes exul, An. 1703. Londini mortuus, etſi literis ex inſtituto operam haud dediſſet, caſtra in juventute ſecutus, politiſſimi tamen ingenii & acris judicii Vir erat. Er hatte recht cavalierement ſtudieret.

b) Non eſt noſtri inſtituti, nec hujus loci, multos Autores coacervare. Duos ſaltem Anglos nominabimus, *Burnetum* & *Lockium*, quorum ſcripta gallica lingua extare, non poteſt non gratum accidere illis, qui ſtudio hiſtorico & philoſophico delectantur, & tamen idiomatis Anglici non ſunt valde periti. *Burneti*, Præſulis Saliſburienſis, *Hiſtoria* ſatis nota eſt. *Lockii de intellectu humano* liber parem non habet, ſi forte loca nonnulla, ubi nimis prolixe & ſubtiliter diſputat, excipias.

c) Bu-

lorum de Germanis ſatis abjecte ſentire, & habere illos pro compilatoribus magnorum voluminum, ſi judicium ſpectes, ſatis exilium, imo omnem ingenii elegantiam, inprimis facultatem pangendi carminis, illis abjudicare; *c)* ſed pauci ſunt, tribulium quoque ſuffra-

c) *Baburſius* (*Bailleti* enim & *Perronii* ſcommata ſciens præterео) pronunciare non eſt veritus, prodigii inſtar eſſe, ſi Germanus in ſtudiis, quæ ingenii acumen & elegantiam requirunt, excellat, *que c'eſt comme un prodige qu' un Allemand fort ſpirituel.* Caſtigavit iſtam maledicentiam ex merito doctiſſimus Autor *Vindiciarum nominis Germanici, contra quosdam obtrectatores Gallos*; improbarunt eam ex Gallis *Basnagius* & *Balius*, (Voiez *l' hiſtoire des Ouvrages des Savans mois Juillet 1694. p. 499* & *l' article* Gretſer *dans le Diction. de Monſ. Bayle*) imo ſatis acri cenſura notavit *Barbier Daucour*, Advocatus Pariſienſis, ſub ficto *Cleanthis* nomine latitans. Cum enim Jeſuita libello ſuo titulum dediſſet: *Entretiens d' Ariſte & d' Eugene*, oppoſuit is eidem *Sentimens de Cleanthe ſur les Entretiens d' Ariſte & d' Eugene.* Vide *Petri Balii epiſtolam ad Almeloveenium*, annexam *Jo. Deckherri conjecturis de ſcriptis adeſpotis &c p. 396.* De *Naudæo* quoque ſunt qui perhibent, eum aſſeruiſſe, pauciſſimos reperiri in Germania viros ſolide eruditos. Id vero ſatis iniquum eſt, Gallos de poëſi Germanorum tam abjecte & ſiniſtre judicare, qui tamen linguam noſtram non intelligunt, ſed potius miras de ea ſibi formant ideas. Cum Helvetiorum dialecto eam convenire putavit, *Scuderia*, ceu refert ex ejus ore Celeberr. *Wagenſeilius in Tractatu* von den Meiſter-Sängern, addito *Comm. de Civit. Norimb. p. 453.* Dari apud Germanos, qui ingentia volumina compilarunt, parum ex proprio addiderunt judicio, non nego; ſed habent quoque compilatores ſuum uſum, quod & Galli non ignorant. Sunt vero hodie in Germania Viri arte ratiocinandi probe inſtructi, qui non exſcribunt, ſed

ſuffragiis dudum damnati, quorum injurias injuriis compenſare, aut maledicentiam imitari viro honeſto indignum eſſent. Reliquas etiam cultioris Europæ linguas haud neglexiſſe, ſi tantum temporis ſuppetat, Politices ſtudioſum minime pœnitebit; in id tamen præcipue incumbere debet, ut in vernacula noſtra & latina non mediocrem ſibi comparet eleganter dicendi facultatem. *d)*

De Philoſophia, quam homini politico neceſſariam eſſe, nec ancillari reliquis Facultatibus, contra aliter ſentientes oſtenditur.

§. VII. Studium linguarum excipit Philoſophia. Hic in limine ſtatim controverſia nobis moveri poterit. Quid enim, inquient nonnulli, homini politico cum Philoſophia, quæ nec in aula, nec in foro ullum habet uſum, nec ad panem lucrandum quicquam confert, ſed homines Scholaſticos ſaltem otioſis ſpeculationibus paſcit, quæ, ut paucis multa complectamur ancilla eſt, aut, ſi honoratiori titulo ex ſingulari gratia eam dignari velimus, inſtrumentum ſuperiorum Facultatum. Oracula *Triboniani* loco jejunæ Philoſophiæ evolvat elegantioris doctrinæ cupidus, limpidiſſimos Juris Romani fontes adeat, & ibi inveniet non tantum theſauros reconditæ ſapientiæ, ſed & talia

ſuas afferunt meditationes, etſi aliorum teſtimoniis interdum confirmatas aut exornatas.

d) Politicus etſi non debeat eſſe loquax, quam maxime tamen debet eſſe eloquens, & artis perſuadendi probe peritus. Valde autem falluntur, qui eandem compoſitione Chriæ aut Oratione, cujus præcepta in Rhetoricis libellis extant, abſolvi exiſtimant. In omnibus vitæ humanæ negotiis uſum habet eloquentia, & epiſtolam eleganter compoſuiſſe, multis primus gradus ad ſublimem fortunam fuit. Non itaq; hæc, tanquam levia & facilia contemnant politices Studioſi, ſed lingua & calamo prompte uti diſcant.

e) Phi.

lia diſcet, quæ honoribus & divitiis eum cumulabunt. Sed bona verba quæſo. Equidem de Philoſophia Scholaſtica lubentes concedimus, eam ne quidem ad ſervilia officia reliquis Facultatibus præſtanda ſatis aptam eſſe; *a)* aſt veram Philoſophiam in mancipiorum aut vilium inſtrumentorum claſſem detrudi haud concedemus. Quænam vero, ais, eſt iſta vera Philoſophia? Dicam. Illa eſt, quæ efficit, ut ratione ſua recte utantur homines, & honeſte vivant. Multos, inſtas, vidi homines egregie ratiocinantes, & honeſte viventes, qui nullam didicerunt Philoſophiam. Sed regero: Etſi in Academiis eam minime didicerint, didicerunt ex propria meditatione & expérientia. Minori vero labore & breviori tempore hauriri eam poſſe, ſi in juven-

a) Philoſophia nihil præſtantius humano generi obtingere potuit, magnaque merito apud omnes ejus eſt dignitas auctoritasque: ſed qui de Scholaſticorum Philoſophia ita ſentiunt, perinde profecto faciunt, ac qui in ſimiam quadrare putant, quæ de homine optimo jure prædicantur. Per intempeſtivam ſane horum hominum diligentiam tota Philoſophia in ſophiſmata paulatim delapſa eſt, artemque ſapiendi in artem rixandi & altercandi, idque de rebus leviſſimis converterunt. Diceres, cum Alchymiſtis certamen illos iniiſſe, hoc ſaltem diſcrimine, quod illi quidem viliora metalla in aurum, hi ſapientiam in logomachiam mutarint. Tanta autem ſeveritate in hiſce næniis vaniſſimisque commentis verſantur, ut jurares, homines tum maxime inſanire, cum ſe ratione quam pulcherrime uti ſibi videntur. Hinc ſcholaſticorum opera cum aranearum telis non male componit vir ſapientiſſimus Franciſcus Baco a Verulamio, quæ ut ob ſubtilitatem admiratione profecto digna ſunt, uſum ſi ſpectes, quisquiliarum numerum augent. -- --.-- Faceſſant igitur procul operoſa iſta ſcholaſtica turbæ volumina, quæ vel ſolo aſpectu, tanta illorum moles eſt, horrorem incutere diſcentibus poſſint. Tuto hac diſpiciet ingenium ſuum ri-

ventute adſit prudens manuductor, negare nemo poteſt. Qui viarum ignarus eſt, ſuis conjecturis adjutus perveniet forte ad locum, quem petit; ſed multo ſecurius, multo citius perveniet, ſi prudentem & fidelem habeat hodogetam. Ratio donum Dei eſt, quam non excólere, ſed contemnere, id vero idem eſt, ac pro beneficiis divinis ingratum ſemet exhibere. Nec obſtat, reliquas Facultates uti Philoſophia, ergo merito eam dici earum miniſtràm vel inſtrumentum; utitur enim Matheſi quoque faber lignarius, utuntur alii & artifices & opifices, an igitur Matheſin dices his artibus famulari? Nos potius argumentum invertimus; & dignitatem Philoſophiæ ex eo inferimus, quod reliquæ facultates multum ab ea mutuentur. Certe neglecta Philoſophia in Theologia habebimus homines fanaticos, myſticos, pacis publicæ perturbatores; in Jurisprudentia legulejos & rabulas; in medicina agyrtas, empyricos & circumforaneos. Maneat Juri Romano ſua laus, ſuus honor, ſuus uſus; modo conjungenda ne ſeparent, modo de Philoſophia haud contumelioſe ſentiant ipſius antiſtites. Ad panem lucrandum nihil conferre Philoſophiam, argumentum eſt ex ſordidæ avaritiæ fonte hauſtum, & præterea falſum. Multos honoribus & opibus cumularunt ſtudia philoſophica, qui forte per ſolum Juſtinianum ad tam alta

te exculturus, niſi forte pulchrum ducat ea diſcere, quæ didiciſſe nemini hactenus profuit, multos autem pœnituit. Non mea ſunt, quæ ſcribo, verba, ſed Theologi de Eccleſia & orbe erudito meritiſſimi *Dn. Buddei.* Vide *Diſp. de Cultura Ingenii cap. I. § XVII.*

b) Multa

alta non potuiſſent eniti, e quibus unum inſtar omnium nominaſſe ſufficiat *Samuelem Pufendorfium. b)*

§. VIII.

b) Multa apud antiquos extant exempla doctorum ſapientiæ, qui non modo Respubl. egregie, dum viverent, gubernarunt, ſed etiam ſaluberrimis legibus earum perpetuitati conſuluerunt. Quid enim aliud *Zaleucus, Charondas, Archytas, Thales, Bias, Chilon, Pittacus, Cleobulus* & *Anaximander* fuere, quam Profeſſores doctrinæ, iidemq; rectores civitatum & legumlatores feliciſſimi? Vide *Ulrici Huberi Orationem de Pedantiſmo*, ad quam eo libentius Lectorem remittimus, quia multa affert Illuſtris JCtus, ad defendendam Philoſophiam apprime facientia. Vix puto omnibus notum eſſe *Franc. Burchardum, Weſenbecii* ſocerum, primo linguæ Græcæ Profeſſorem, dein Conſiliarium & Vice Cancellarium Jo. Friderici, Electoris Saxoniæ, multis ad Carolum V. Henricum VIII. & Eliſabetham, Angliæ Reginam, legationibus egregie defunctum. Lege, quæ de eo habet doctiſſimus *Gundlingius Part III. Otiorum cap. IV. p. 231. ſeq.* Paſſim quoque eius mentionem facit *Illuſtris Seckendorffius lib. III Comment. de Lutheran.* Fuit & *Eſaias Pufendorffius* Magiſter Philoſophiæ, Lipſiæque diſciplinas Philoſophicas Auditoribus prælegit, nec id obſtitit, quominus deinde negotia ſtatus, ad magnas in aula dignitates promotus, dextre adminiſtraret. Dicis: non ex quovis tamen ligno fit Mercurius, nec ex quovis Philoſopho Politicus. Recte. Nec id volumus. Volumus ſaltem oſtendere, non repugnare, ut Philoſophus ad gerenda Reipubl. negotia ſit idoneus. De cetero facile largimur, Platonis dictum: *Tum demum felices fore Respubl ſi aut Philoſophi imperent, aut imperantes philoſophentur*, eo, quo is accepit, ſenſu, admitti non poſſe. Subtiles enim Philoſophiæ ſpeculationes & ideæ Platonicæ imperantem magis dedecent, quam ornant. Alia inſtructus debet eſſe Philoſophia, qui populus imperio regere, & quid e Reipubl. commodo

ſit,

De ſtudio politico, & an artes, ſeu ſtrategemata politica licite adhiberi poſſint?

§. VIII. Politica, præcipua ex iis, quæ huc pertinent, diſciplinis, non incommode diſpeſci poſſet in publicam & privatam. Inter nævos enim libellorum politicorum referendum, quod ſola de Republ. tractatione abſolvantur, cum tamen ad regendam Rempubl. aptus eſſe nequeat, qui ſeipſum non poteſt regere, aut cum aliis prudenter converſari. Pauci aliquid de politica privata literis conſignarunt, pauciores fecerunt operæ pretium. *a)* De publica plura exſtant,

ſit, quidve minus, ſagaci conjectura proſpicere tenetur. Valeant igitur ſubtilitates Platonicæ, juxta cujus ideas cum urbem extruere, & in ea Rempubl. Platonicam introducere vellet Philoſophus *Plotinus*, (*) ſerio id Imperatori Gallieno diſſuaſerunt prudentiores aulici; valeat Stoicorum opinio, ſolum ſapientem Principem eſſe, & nobilem dictantium, & tamen loco veræ ſapientiæ neſcio quam ipſius larvam amplectentium; nos mutata Platonis ſententia exiſtimamus: *Tum demum beatas eſſe Reſpublicas, ſi aut Principes ſapientes imperent, aut imperantes, & qui propius ad illos accedunt, veræ ſapientiæ operam impendant.*

(*) Platonopolin appellare volebat. Urbs facile potuiſſet extrui, ſed homines Platonicos ubi inveniſſet noſter Philoſophus? Fingebat Plato Rempublicam & homines juxta ſuas ideas, cum tamen ideas ſuas ſecundum ſtatum naturæ humanæ componere debuiſſet. Ejusmodi ſpeculativa ingenia omnium minime apta ſunt ad ordinem aut leges in Republ. conſtituendas. Sagaciſſimus *Baelius ſub voce Plotin.* accuſat invidiam & malignitatem aulicorum, qui *Plotini* conatibus obſtitiſſent. Si invidia fuit, prudens fuit invidia. Autor *itineris per mundum Carteſii* eleganter fingit, ſe in orbe Lunæ inveniſſe Platonopolin, in quam nemo ex noſtri orbis incolis fuiſſet admiſſus, ob metum, ne vitiorum contagio corrumperentur homines philoſophice & idealiter viventes. Voiez. *le Voiage du monde de des Cartes p. 105. 106.*

a) *Bellegardiı* opuſcula huc pertinentia multis in deliciis habentur. Sed confuſe ſcribit iſte Autor, & utilibus nonnullis intermixta habet plura parum ad rem facientia.

Dn.

ſtant, quæ laudantur ab his, culpantur ab illis. Gravis eſt querela, Politicos parum curare, quid honeſtum ſit, quid æquum, modo commoda ſua promovere queant. Omnia ſcelera, omnes fraudes tegi ſub titulo *rationis ſtatus*. Imo omnia ſeorſum deorſum ferri, poſtquam impia *Machiavelli b)* principia ubique fere regna-

Dn. Thomaſii Medicina Conſultatoria valde commendari meretur. Iſtius libri monita qui in praxin transfert, prudentis nomine haud indignus erit.

b) Non ſimpliciter laudandus, nec ſimpliciter damnandus eſt *Machiavellus*. Multi damnant, ne lectum quidem, nedum intellectum. Non errat, quod omnia civilia negotia ad utilitatem publicam, ceu ad normam, exigenda eſſe ſuadeat. In eo vero labitur, quod non ſatis diſtinxerit vere utilia ab illis, quæ apparenter talia ſunt, & non niſi brevis temporis commodo ſpeciem utilitatis mentiuntur, in futurum noxia. Hoc qui ſedulo obſervat, absque omni periculo poterit legere *Machiavellum*. Ad id quoque proderit ejus lectio, ut ſceleribus eorum obviam iri queat, qui doctrina ejus perverſe utuntur. Nec nova ſunt, quæ profert, aut ab ipſo inventa. Tyrannicas artes, quamvis peſſimas, tradiderunt præclariſſimi prudentiæ civilis doctores, tradidit *Ariſtoteles*, & tradere utique debet, qui de prudentia civili ſcribit, etſi non debeat commendare. Non igitur *Machiavello* magiſtro didicerunt nequitiam homines, ſed vafras artes exercuerunt dudum ante *Machiavellum*. Solent addiſcere Juvenes artes gymnaſticas, eum in finem, ut contra adverſariorum inſultus ſe defendant, non ut eos interficiant. Conſiderent itaque *Machiavellum* tanquam magiſtrum palæſtræ politicæ, diſcantque ex eo ſtrategemata, quæ habet, non ad abuſum, ſed ad uſum, non ad offenſionem, ſed ad defenſionem, & ubi non repugnant conſcientiæ. Plura non addimus. Otia enim nobis fecit *Hermannus Conringius*,

regnare cœperunt. Sed ſalva res eſt. Facile produnt, qui ita loquuntur, quod nullam habeant generis humani cognitionem, quod aurea ſecula ſibi forment, ubi vix ferrea licet reperire. Poſſet forte locus relinqui his illorum deſideriis, ſi ſincere omnes omnino homines procederent, ſi non eſſent aſtuti, ſubdoli, fallaces. Id vero cum ſecus prorſus accidere videamus, licebit ſane artes artibus eludere, aſtutos in aſtutia ſua decipere, &, ut eſt apud Comicum, cum vulpibus vulpinarier. Arma tamen hæc defenſiva, ſaltem ſint, non offenſiva. Aliud eſt cautum eſſe, aliud ſubdolum. Politica abſque Ethica in fraudes abit, ſed Ethica abſq; Politica in incautam ſimplicitatem. Prudentia & virtus ſubordinari ſibi debent, non contradiſtingui. Veriſſimum eſt, quod *Barclajus c)* ait: *Multa vir-*

in præfat. Principi Machiavellico præmiſſa Tanti Viri autoritas facile nos præſtabit ſecuros. Liſez auſſi *la remarque E de l' article* Machiavel *dans le Dictionaire de Monſ. Bayle.*

b) Vide *Argenidem lib. I. cap. 2.* Clementia, lenitas, liberalitas, ſinceritas, optimæ virtutes, interdum nocent, ſi intempeſtive iis utaris; proſunt ſimulatio, diffidentia, ars expiſcandi aliorum ſecreta, & in virtutes abeunt, ſi tempeſtive adhibeas. Omnia tamen ſpectare debent ad promovendam veram utilitatem publicam. Vide *Dn. Thomaſii Specimen Jurisprud. Judic. cap. I. medit. V.* Cedere nonnunquam debent regulæ juſtitiæ *vindicativa* regulis prudentiæ. Summum jus ſumma ſæpe injuria, adde & ſumma imprudentia. Si David ſtrictis juſtitiæ regulis inhærere voluiſſet, ſupplicio capitali afficiendus erat Joabus, parricida Abneri. Sed obſtabant regulæ prudentiæ. Nondum ſatis firmatum erat Davidis regnum, potens erat Joabus, milites ab ipſius

virtutes in vitia degenerant, & quod magis eſt, ſæpe videas eosdem affectus, pro temporum ſorte, nunc virtutes eſſe, nunc vitia. Neſcit regnare, qui neſcit diſſimulare, nec Princeps ſe & regnum conſervare poteſt, niſi adhibeat interdum obliquitates politicas. Multis nocuit in negotiis gerendis apertus animus, candor, atque ſinceritas. *d)* Magnis, fateor, abuſibus ſubjecta eſt hæc doctri-

ipſius autoritate pendebant. *2 Sam. III, 36.* Non ſemper expedit uti jure ſuo. Omnia igitur faciebat David, ut ſuſpicionem a ſe amoliretur, quaſi ipſo connivente turpiſſimum facinus commiſſum eſſet, homicidam vero dimittebat impunitum. Non emendabatur iſta indulgentia homo inſolens, ſed reddebatur ſecurior, & delictum iterabat, *2 Sam XX, 10.* Requirebat tamen ratio ſtatus, ut iterum diſſimularet David, filioque moriturus executionem committeret. Id obſervandum adhuc, longe aliter ſentire de negotiis politicis tractandis, qui theoretici ſaltem ſunt, aliter, qui practici. Voici les paroles *du Sieur Amelot de la Houſſaye* citées *par Monſ. Bayle* ubi ſupra: *L'Allemagne en a vû tout recemment un bel exemple dans le dernier Evêque de Vienne, qui, lorsqu'il n'étoit que* le Pere Emeric in puris naturalibus, *invectivoit dans tous ſes ſermons contre les maximes de la Politique, jusqu'à ne croire point de ſalut pour ceux, qui les mettoient en uſage: mais qui dez qu'il ſe fut introduit à la Cour de l'Empereur, & pouſſé dans le Miniſtere, changea d'opinion comme de fortune, & pratiqua lui-même (mais plus finement) tout ce qu'il condamnoit auparavant dans ſes predeceſſeurs les Princes d'Aversberg & de Lobkowitz, dont il avoit procuré la disgrace &c.* Conferri omnino debent circa hanc materiam *les Conſidérations politiques de Gabriel Naudé ſur les Coups d'Etat.*

a) Singularia ſunt, quæ de Grotio prodidit *Vaſſorius*, qui *Tom. IV. l. XVI p. 127 128. hiſtoriæ ſuæ* ait: *On dit que Guſtave Roi de Suede & ſon Chancelier Oxenſtern aiant lû l'Ouvrage* du Droit de

ctrina, qui tamen veritati ejus ne minimum quidem præjudicare poſſunt. Regulæ politicæ non poſſunt determinari ad punctum, ſed omnia relinquenda ſunt prudenti applicationi. Si inique a multis applicentur, non reprehendenda eſt regularum veritas, ſed hominum malitia.

De Ethica, ſeu doctrina morum, & vitando Quietiſmo ac Stoiciſmo.

§. IX. Ethica, ſeu doctrina morum, nobiliſſima Philoſophiæ pars, fræna affectuum intemperiei injicienda docet. Non commendamus omnem ab affectibus quietem, aut Stoicam eorum eradicationem. Novimus, ſuavia hæc eſſe ſomnia, ſub ſesquipedalibus verbis magnam promittentia ſapientiam, ſed quæ nunquam exſtitit, niſi in cerebro hominum melancholicorum, aut hypocritarum. Si omnes affectus quieſcunt, aut eradicantur, nihil mali aget homo, fateor; ſed nec poterit agere aliquid boni. Affectus ſtimuli ſunt æque ad bonum ac ad malum: ad illud, ſi moderati ſint, ad hoc, ſi excedant. Uti igitur non tollendus eſt ignis, quia urbes & ædificia interdum conſu-

de la Gverre & de la Paix, *ce grand Roi & ſon habile Miniſtre crurent devoir emploier un homme ſi profondement inſtruit des bons principes de la Politique. Le Chancelier de Suede connut par ſa propre experience, qu'en Politique il y a une fort grande difference entre la ſpeculation & la pratique. Grotius fut un auſſi mauvais négociateur, qu'il étoit habile écrivain. Il enſeignoit dans ſon livre à être politique en homme de bien & de probité: au lieu que dans le manége il faut être ordinairement fourbe & ſcelerat. C'eſt un perſonnage, que Grotius ne fut jamais capable de faire. En eſt il moins eſtimable?* Confundit forte *Vaſſorius* ſcelera & prudentes cautelas, medias inter nimis apertum candorem & aſtutas fraudes.

a) Ce

ſumit; uti non amputandi arbores, quia ſurculi ex illis progerminant, ſtirpi ſuccum & nutrimentum ſubtrahentes; ita nec eradicandi affectus, ſed moderandi. Ventum optant nautæ, qui in portum illos ducat; æque horrent malaciam, ac tempeſtates. *a)* Non datur in hoc mundo perfecta ſapientia, non datur *ſolis naturæ viribus* ſummum bonum, & quicquid de eo veteres & recentiores Philoſophi promiſerunt, in meris ideis conſiſtit, extra eas fruſtra quæritur, fruſtra deſideratur. *b)* Quæramus igitur bonum, quod obti-

a) Ce ſont les paſſions qui font & qui defont tout. Si la raiſon (ſapientia ſcilicet Stoica) *dominoit ſur la terre, il ne s'y paſſeroit rien. On dit que les Pilotes craignent au decernier point ces mers pacifiques, où l'on ne peut naviger, & qu'ils veulent du vent au hazard d'avoir des tempetes. Les paſſions ſont chez les hommes des vents qui ſont neceſſaires pour mettre tout en mouvement, quoi qu'ils cauſent ſouvent des orages.* Voiez *dans les dialogues des morts de Monſ. de Fontenelle celuy entre Heroſtrate & Demetrius de Phalère.* Valde quoque placet philoſophia Chinenſium, qui de affectibus ſequentem in modum ratiocinantur: *Ce n'eſt pas que les paſſions ſoient mauvaiſes, quand on en ſcait faire un bon uſage; mais comme elles troublent presque toûjours la tranquillité de l'eſprit, il faut on retrancher la trop grande vivacité, & faire en ſorte, qu'elles ne ſoient plus des emportemens outrez de la cupidité, mais de juſtes ſentimens de la nature.* Voiez *la Continuation des Penſées ſur les Cometes Tom. II. §. CXLV. p. 729. 739.*

b) C'eſt une folie de chercher le Souverain-Bien ici bas Toutes les idées, qu'en ont donné les anciens Philoſophes, n'étoient que des Images confuſes de celui, qui peut remplir la vaſte capacité de nos deſirs; & l'incertitude de leurs ſentimens, qui varioient ſi ſouvent ſur cette matiere, fait bien voir, combien étoit douteuſe cette Felicité, qu'ils promettoient néanmoins avec tant de faſte & d'oſtentation. Voiez

obtineri poteſt, cum fruſtraneum ſit ea deſiderare, quæ conſequi non licet; bonum, inquam, quod & honeſtum ſit, & jucundum, & utile. *c)* Audire cupis, in quo

le Tome VI. des Oeuvres de Monſ. de Saint-Evremond, qui contient *les Melanges curieuſes, p. 21. 22 de la derniére édition de Hollande.* Caveat igitur ſibi prudentiæ & Sapientiæ veræ Studioſus a larvata ſapientia Myſticorum, a via purgativa, illuminativa, intuitiva, ecſtaſi & annihilatione ſpirituali omnium affectuum, & ſimilibus floſculis. His enim qui delectatur, non poteſt non ad leviſſima etiam negotia prudenter exequenda fieri ineptiſſimus. Vera pietas & honeſtas non tollit uſum rationis, ſed perficit. Originem debet Theologia myſtica ſpeculativis & otioſis ingeniis, & praxin Chriſtianiſmi ſimplicem, in divinis literis nobis injunctam, impedit potius, quam promovet. Imaginationes ſuas, ſua ſomnia iſti homines pro inſpirationibus divinis venditant & linguam loquuntur adeo peculiarem, & a ſenſu communi remotam, ut ipſi, quid dicant, quidve velint, vix intellexiſſe videantur. *Ces expreſſions & cent autres de cette nature, ont un grand air qui ſurprend, & ces manieres myſterieuſes charment & enchantent. Mais quand on a rompu la premiere force de cet enchantement, on ne ſcauroit s'empecher de dire à ces grands genies, abaiſſez-vous jusqu' aux hommes, puisque les hommes ne ſont pas capables de monter jusqu' à vous, Parlez nôtre langue, puisque vous la ſçavez, & que nous n' entendons pas la vôtre.* Voiez *l' Eſprit de Monſ Arnaud Tom. I. p. 78* & conferez *la remarque I de l' article* Brachmanes *& les articles* Rovenius & Taulerus *dans le Diction. de Monſ Bayle*, comme auſſi *la Bibliotheque choiſie de Monſ le Clerc. Tom. X p. 68. ſeq.*

c) Valde errant, qui bona honeſtum, jucundum & utile ſeparanda exiſtimant. Verum bonum honeſtum ſemper ſimul jucundum & utile eſt, nec debet ſub alio ſchemate (*ſano tamen ſenſu, nam alias hoc fundamentum eſt omnium vitiorum*)

Digitized by Google

quo illud conſiſtat? Fac ut ſit mens ſana in corpore ſano.

§. X. De Hiſtoria cum alibi actum fuerit, hic nobis licebit eſſe brevioribus. Arctiſſima eſt inter eam & Philoſophiam moralem connexio. Philoſophia tradit præcepta. Hiſtoria exempla. Regulæ prudentiæ & morum, juſti, decori, honeſti, ex Philoſophia hauſtæ, per facta hiſtorica illuſtrantur, & in plena quaſi luce collocantur; iſtæ vero regulæ faciunt, ut de actionibus ab Hiſtoricis in literas relatis prudenter judicare queamus. Cave vero exiſtimes, ſolam hiſtoriarum lectionem hominem aptum reddere ad propria negotia prudenter inſtituenda, aut bona aliis conſilia danda; ratio enim, quæ hic afferri ſolet, facile ſcilicet æſtimari poſſe ex præteritis præſentia & futura, non ſufficit. Raro occurrit idem caſus in terminis, ut JCti loquuntur, terminantibus, ac licet occurrat, minima tamen loci, temporis, perſonarum cir-

De Hiſtoria, quem uſum præbeat, & quomodo tractanda?

rum) proponi inſipientibus, id enim ſi fiat, nunquam illi allicientur. Honeſtas abſque jucunditate & utilitate triſtis eſt, ſevera, moroſa, & Stoiciſmum, imo interdum Cyniciſmum ſapit; jucunditas abſque honeſtate in libidinem & pravas voluptates degenerat; utilitas abſque honeſtate turpis eſt & ſordida avaritia. Vir ſapiens utitur quoque permiſſis voluptatibus, jocatur interdum & ridet, corpusque ſuum curat, nec abſtinentiam ſemper pro virtute, luxuriam vero ſemper pro vitio habet. Vir ſapiens non reſpuit divitias, aut fortunæ bona, ſed nec per media illicita quærit. Contentus eſt ſua ſorte, ac etſi videat, avaritiam ſemper eſſe vitium, ſimul tamen videt, affectatam Cynicorum paupertatem & mendicitatem non eſſe virtutem.

a) Non

circumſtantia rem variat. Nec ſola exempla prudentes reddunt, ſed cum præceptis debent conjungi. Inveniuntur ſcilicet in hiſtoriis multa facta illuſtria, quæ ſi ſeligantur, & juxta genuinas prudentiæ civilis regulas examinentur, præparari poſſunt per iſtiusmodi doctrinam boni cives & boni ſtatus miniſtri. *a)* Dolendum ſaltem eſt, utiliſſimum hoc ſtudium in Scholis & Academiis negligi, partim docentium, partim diſcentium culpa. *b)* Non parum quoque proderit excoluiſſe hiſtoriam literariam, *c)* & eccleſiaſticam.

§. XI.

a) Non tantum noſſe facta, ſed & de illis prudenter judicare poſſe, pertinet ad officium Politici. Unde quam maxime laudandi, qui hac in re Studioſæ juventuti viam præiverunt, inter quos præcipui *Ulricus Huberus*, qui *Inſtitutionibus Hiſtoriæ Civilis* addidit *ſpecimen Jurisprudentiæ hiſtoricæ*: *Dn. Buddeus*, qui id inſtitutum imitatus eſt in examinanda hiſtoria Romana, ſuasque meditationes *Selectis Juris Naturæ & Gentium* inſeruit; denique *Dn. Thomaſius*, cujus *Specimen Jurisprudentiæ Judicialis* genuinum hiſtoriæ uſum ſelectis exemplis commonſtrat.

b) Diſſuadentur ſtudia hiſtorica & alia elegantiora non infrequenter ab iis, qui ſuperiores Facultates in Academiis docent. Rationes, cur id fiat, nunc non vacat addere. Diſcentes ſive Studioſi aut negligentes ſunt, aut diligentes. Illi nihil agunt, ſed vitam in Academia absque ſtudiis tranſigunt, ſimiles animantibus, quæ natura prona & ventri obedientia finxit. Hi properant ad auream praxin, & via regia incedentes Hiſtoriam & Philoſophiam ſtrenue prætermittunt, excelſoque animo contemnunt.

c) Hiſtoria literaria non tantum ornat, ſed & juvat ac delectat. Absque libris doctus fieri nemo poteſt; horum cognitionem habere, noſſe Autores & eorum fata, ſcire,

quorum

§. XI. Studia Mathematica & Phyſica non plane negligenda ſunt. Vir in illis exercitatiſſimus, & magnum quondam Academiæ Altdorfinæ ornamentum, *Jo. Chriſtoph. Sturmius*, peculiari conſilio, *Matheſi Juvenili* præmiſſo, expoſuit, qua ratione Matheſis in inferiores ſcholas introduci, & ſic pueri & adoleſcentes ſenſim ad eandem præparari queant. Qua re uti nihil eſſet utilius, ita valde dubito, an permiſſura ſit infelicitas noſtrorum temporum, ut conſilium adeo ſalubre in effectum deducatur. *a)* Equidem tan-

De ſtudiis Mathematicis & Phyſicis, cur & quatenus excolenda?

quorum labores æſtimandi ſint, vel minus, magnam utique affert utilitatem. Qui igitur in hiſtoria literaria probe verſatus eſt, clavem tenet ad recludendos omnigenæ eruditionis fontes. Non hoc volumus, ſola autorum cognitione abſolvi eruditionem, ſed cum rerum notitia eam conjunctam arbitramur.

a) Nullum ſtudium adoleſcentiæ & juventuti magis convenit, quam ſtudium Matheſeos. Qui enim in iſta ætate conſtituti ſunt, natura quaſi inclinant ad tractanda inſtrumenta mathematica, & varias in charta figuras formandas, ſatisque otii habent a gravioribus negotiis, quod iſtis amœnitatibus impendant. Mire quoque acuit judicium Matheſis, ac attentionem excitat, cum hic ne ſemel quidem, nedum bis peccare liceat. Apud Græcos non admittebantur ad Philoſophiam, niſi Arithmetices & Geometriæ periti, unde & *Plato* auditorii ſui foribus inſcripſerat: *Nemo Geometriæ expers ingrediatur*. Sed hodie ſtudia iſta e ſcholis plane exulant, nihilque præter linguam latinam, ab ineunte pueritia usque ad firmiorem ætatem, per decem vel plures annos diſcitur, ac deinde juvenes in Academiam ablegantur, omni diſciplinarum cognitione deſtituti, omnium artium, quæ hominem ingenuum decent, plane rudes.

Digitized by Google

tantum temporis non ſupereſt ab aliis occupationibus Studioſo politices, ut in ſubtilitates Algebraicas aut Aſtronomicas penetrare valeat, quas & nemini magnopere excolendas ſuaſerim, niſi qui ad gloriam Mathematici perfecti aſpirat; ſed Arithmeticam, Geometriam, Architecturam, imo & Optices principia didiciſſe nunquam eum pœnitebit. *b)* Et cum quam maxime interſit hominis prudentis, ne per falſa miracula decipiatur, aut ſuperſtitioni locum concedat, nihil facilius eum ab iſta labe ſecurum præſtare poterit, quam ſtudium Phyſices & Matheſeos. Unde etiam patet, cur primi Academiarum in Papatu autores vel hæc ſtudia contempſerint, vel Phyſicam tradiderint mere inutilem & ſpeculativam. *c)*

§. XII.

b) Habent iſta ſtudia non tantum præſentiſſimum in vita humana uſum, ſed & a Principibus æſtimantur, eorumque favorem conciliare poſſunt.

c) Tempore papatus, qui in Phyſicis & Mathematicis ultra vulgus ſapiebant, magiæ accuſabantur, ac nefandi cum dæmone commercii. Hinc & *Apologiam magnorum virorum falſo pro magis habitorum* ſcripſit *Gabriel Naudæus.* Cum *Vergilius*, Epiſcopus Salisburgenſis, antipodes ſtatueret, hoc ita acceptum eſt, quaſi alium mundum, alios ſub terra homines, alium denique Solem, atque aliam Lunam eſſe affereret. *Sanctus Bonifacius*, quem Germanorum Apoſtolum vocant, zelo divino commotus, periculoſas, ac ſimplici ſapientiæ Chriſti adverſas novitates ad Pontificem detulit, qui Vergilium ad dogmatis ſui rationem reddendam Romam evocavit. Vid. *Aventini Annal. Bojor. lib III. p. m. 172. Galilæus a Galilæis*, qui terram moveri, Solem ſtare affirmaverat, a ſevero Inquiſitionis tribunali damnatus & cuſtodiæ traditus fuit. Voiez *la vie de Deſcartes par Baillet Tom. I. lib. III. Chap. XI.*

Digitized by Google

§. XII. Inter jura, ſi non dignitate, ſaltem diſcendi ordine præcedit Jus Naturæ, cujus neceſſitatem & utilitatem ut multis commendemus, minime opus eſt *a)* cum illâ per ſe pateat. *Grotii* & *Pufendorfii* labores ab omnibus, nec ſine ratione, laudantur, male audit *Hobbeſius, b)* cujus principia, ſi adverſariis ipſius cre- De Jure Naturæ. An Hobbeſius recte abſolutam Principum poteſtatem defenderit?

XI p. 241. ſqq. Quæ de *Alberto Magno, Trithemio,* aliisque narrantur ſtupenda, non indicant, Magos fuiſſe iſtos homines, ſed Mathematicos. Nervi & artus prudentiæ ſunt, non temere credere. Homines creduli & ſuperſtitioſi ad magna negotia ſunt ineptiſſimi.

a) En verba Celeberrimi atque Conſultiſſimi noſtri *Keſtneri: Prima juris fundamenta ex Jure Naturæ haurienda ſunt, quippe quod immutabile ſanctiſſimumque eſt, ſanctiſſimam enim Dei voluntatem cordibus hominum inſitam refert, meritoque omnium jurium baſis & norma vocatur, cæteris enim juribus facem & genuinam juris rationem præbet. Accedit, quod Regum Principumque controverſiæ non ex alio, niſi ex hoc principio decidantur. - (*) - - - - Ut adeo eorum rationes ſtramineæ ſint, qui hoc jus dubium, incertum, inutile, nugatorium pronunciant, & non niſi id, quod cum aurea praxi convenit, & crumenas implet, arripiunt* Vid. *Introd. uber. ad ſtud. Jurisp. §. IV. p. 20.*

(*) Rectiſſime. Hinc cum controverſiæ de Jure aſyli, Legatorum ædibus competente, inter Pontificem Innocentium XI. & Ludovicum XIV. Galliæ Regem, agitarentur, ad *Pufendorfii*, hæretici licet ex hypotheſi Pontificia, Opus de Jure Nat. & Gent. provocavit, qui pro defendenda Pontificis cauſa ſcripſit, *Emanuel a Schelſtraten*, Cuſtos Bibliothecæ Vaticanæ. Dubito an id facturus fuiſſet, ſi Commentarium ad Inſtituta vel Digeſta edidiſſet *Pufendorfius*. Vide *Dn. Thomaſii Diſp. Lipſienſes junctim editas p. 1122.*

b) Videbat motus in Anglia exortos *Hobbeſius*. Videbat eorum fontem, contemtum imperii, & affectationem libertatis naturalis. Oſtendere ergo ſatagebat, ſtatum naturalem miſerrimum eſſe, ac certiſſimam bellorum, cædium, rapinarum cauſam, unicum vero contra tot mala remedium ſuppetere imperium, quo omnium voluntates inſi-

credas, eo tendunt, ut bellum omnium contra omnes inducant, & ex Principibus tyrannos faciant. Sed uti, qui prius aſſerunt, absque dubio haud recte intellexerunt *Hobbeſium*, utpote qui per palpabilem deſcriptionem ſtatus bellici & miſeriarum, quæ libertatem naturalem comitantur, homines ad quærendam pacem, & patienter ferenda Principum imperia diſponere nititur; ita poſteriorum rationes curatius profligandæ nobis erunt. Pugnavit pro poteſtate abſoluta Principum *Hobbeſius:* non nego; an vero recte id ei a nonnullis vitio vertatur, valde ambigo. Sed diſtincte hic procedendum. Si nullis pactis fundamentalibus, nullis conventionibus reſtringitur Principis poteſtas, utique abſoluta eſt, unde, qui ea gaudent, merito dicuntur neminem agnoſcere ſuperiorem, niſi Deum & gladium. Tenetur itaque Deo actionum ſuarum rationem reddere ejusmodi Princeps, non hominibus, non ſubditis. Poteſtas ejus & officium probe diſtinguen-

infinitis modis diverſæ & contrariæ, in unius voluntatem transferuntur. Adſtruxit ergo poteſtatem Principum talibus argumentis, quæ ex intima conſideratione naturæ humanæ fluunt. Quod vero nimis late, ad ipſam ſcilicet religionem, conſcientiam, & credenda eam extendat, in eo labitur, fateor, ſed excuſandus tamen eſt. Sumebant inter alia religionem obtentui, qui funeſtiſſimarum in Anglia ſub Carolo I. turbarum Autores erant, ſummaque miſcebant imis. Iſti malo ut obviam iretur, Principem abſolutum quoque religionis arbitrum conſtituebat *Hobbeſius*, non ſatis conſiderata religionis indole & natura. Unde ejus judicium hac in re approbare non poſſumus, a pluribus jam juſta cenſura notatum, Ab Atheiſmo tamen virum acutiſſimum vindicare ſtuduit *Dn. Gundlingius Tomo I. Obſerv. ſelectarum.*

c) Por-

guenda ſunt; illa illimitata eſt, hoc requirit, ne poteſtate illimitata abutatur. Si abutitur, peccat in conſcientia, ſubditis vero nihil relictum eſt, niſi parendi gloria. Eos enim judices Principis conſtituere velle, abſurdum foret. Si ſubditis permittitur examinare actiones Principis, in anarchiam degenerabit Respublica, & loco minoris mali infinita majora orientur. Dicis: Annon hac ratione via ſternitur tyrannidi? Annon cives bonis, honoribus, ipſa vita pro arbitrio ſpoliabit Princeps, eosque reddet miſerrimos? Sed reſpondeo: times, ubi nihil timendum eſt. Princeps non poteſt carere ſubditis, nec potentiam ſuam conſervare, niſi habeat, quibus imperet. Non igitur metuendum eſt, ut omnes, aut ſaltem magnam eorum partem absque cauſa interficiat, aut miſeros reddat. *c)* Ac licet ſua habeat incommoda poteſtas abſoluta, habet etiam limitata, quando ſcilicet Proceres privilegiis & juribus ſuis abutuntur, ac ex Republ. faciunt theatrum bellorum civilium, magnumque latrocinium. Vides, ratio arma ſuppeditat pro poteſtate abſoluta & limitata, ſuppeditat etiam contra utramque, &

Miratur telis æmula tela ſuis.

Quid inde colligemus? Nihil aliud, quam in rebus huma-

c) Portez tant loin qu'il vous plaira les maux & les deſordres qui peuvent naitre de l'abus du Pouvoir abſolu; il eſt toujours clair que l'intereſt même de celui, qui l'exerce le force à ſe conſerver un Peuple, & à ſe conduire tellement, que ſes ſujets ſubſiſtent: autrement il deviendroit un Prince ſans ſujets & ſans Etat, ce qui ſeroit ſa propre ruine. Voiez *la* Continuation des Penſées *ſur les* Cometes *Tom. I. §. CXXI. p. 589. 590. à la marge.*

 d) Lu-

manis nihil perfectum eſſe, nullamque reperiri Reipubl. formam ex omni parte beatam. Quod ſi vero poteſtas Principis per pacta fundamentalia reſtricta ſit, ibi is ea, quæ ſemel jurato promiſit, violare neutiquam debet. Regula hæc theoretice conſiderata firmiſſima eſt; ſed circa applicationem ad ipſa rerum momenta innumeræ oriuntur difficultates, de quibus agere non eſt noſtrum. Id unum monemus, cavenda eſſe genuinæ politices ſtudioſo cane pejus & angue principia Monarchomachorum. *d)*

§. XIII.

d) Lubrica ſunt Monarchomachorum argumenta. Dicunt, ſi Rex pacta violat, illum a populo poſſe in jus vocari. Sed quis oſtendet, Regem pacta violaſſe? Ipſius negatio tantundem valebit, ac populi affirmatio, nec facile continget, ut omnes cives contra Regem conſpirent. An itaque quorundam hominum res novas molientium fide credendum erit, Principem pacta migraſſe? Sed ponamus, rem eſſe claram; an ideo ſtatim obſequio ſoluti erunt ſubditi? Annon monendus eſt Princeps, rogandus, rationibus flectendus, ut a cœptis deſiſtat, antequam ad extrema veniatur? Ponamus porro, monita non invenire locum, annon ſatius erit, pati incommoda, licet graviora, quam rejecto Principe, durius forte imperante, Remp. libidini multorum tyrannorum, in turbido piſcari gaudentium, exponere? Ceterum omnium Monarchomachorum audaciam ſuperavit *Jo. Miltonus*, ſupplicium Caroli Stuarti defendere haud veritus. Edito enim A. 1649. libro Anglico, cui titulus: *Tenure of Kings and Magiſtrats*, probare conatus eſt, tyrannos a magiſtratu quolibet inferiori, vel, ſi is quoque recuſaverit, ab ipſo populo & confuſa plebe jure meritoque in jus vocari poſſe, &, ſi criminis atrocioris rei fuerint, capitis damnari. *Tenure* apud Anglos ſignificat jus aut titulum, vi cujus ſub certis conditionibus fundum, prædium, aut domum inſtar fendi aliquis poſſidet. Hinc *Miltonum* ex Regibus populi vaſallos facere ipſa libri inſcriptio oſtendit. Patet ſimul, eam male a nonnullis verti: *Terror Regum & Magiſtratuum,*

tuum,

Digitized by Google

§. XIII. Reliqua Jura uno complectemur faſce. Jus Publicum, uti in controverſiis & prætenſionibus illuſtribus, quæ in Imperio Germanico occurrunt, utramque facit paginam, ita omni conatu in id incumbere debent illuſtri loco nati juvenes, ut in Academiis haud perfunctoriam ejus cognitionem ſibi comparent. Nec id difficile erit, cum hodie plurima pulcherrimi hujus ſtudii, olim neglecti aut perverſa methodo traditi, ſubſidia extent. *o)* Vel ſolum autem Jus

De Jure Publico, Civili, Feudali & Ecclesiaſtico.

tuum. Iſtius autem laboris hanc gratiam retulit *Miltonus*, ut munus Secretarii Concilii ſtatus in negotiis externis, quæ latino idiomate tractanda erant, ipſi deferretur. Dolendum eſt, *Salmaſium* regiis partibus defendendis manum admoviſſe, Virum in criticis ſatis quidem verſatum, ſed in Jure Naturæ & Gentium, Politica, & notitia ſtatus regni Anglicani valde hoſpitem. Aliud eſt, notas in autores claſſicos, aliud *defenſionem regiam* conſcribere, in qua inſignes nævos, imo vitia contra latinitatem notat *Thomas Crenius Part. II. Animadv. hiſt philol. p 82. ſeqq.* Sequebatur *Miltoni defenſio pro populo Anglicano*, acerbe *Salmaſium* perſtringens, tanto vero apud Anglos recepta plauſu, ut mille librarum Sterlinenſium præmium autori redenderent. Sæpiſſime quoque recuſa fuit *Miltoniana* defenſio, cum *Salmaſiana* vix divendi potuerit. Quin & *Salmaſius*, qui interea in aulam Svevicam fuerat adſcitus, ſimul atque *Miltoni* reſponſio eo advecta fuiſſet, contemptim haberi cœpit, atque inde diſcedens apologiam adornavit quidem, ſed cui quominus ultimam manum adderet, morte fuit præventus. Carolo II. legitimo regni hærede, in Angliam reduce facto, in tutiora ſe recepit *Miltonus*, donec amneſtia promulgata veniam impetraret a publicis ſolummodo officiis deinceps excludendus. Vide *Acta Erudit. 1700. p. 376 ſeq.*

o) In cognitione hiſtoriæ Germanicæ omnibus Juris Publici ſcriptoribus palmam præripuit *Illuſtris Coccejus*. Habet quoque multa egregia & ſingularia *Dn. Titius* in *Specimine Juris Publici*, qui & ad

Digitized by Google

Jus Publicum in ruborem dare eos poteſt, qui eruditorum ingeniis facile carere poſſe Principem perſuaſum habent. Quid enim, ſi deductio Juris controverſi inſtituenda ſit, & Manifeſta aut declarationes publicandæ, in quibus pro juſtitia cauſæ pugnetur, & argumenta adverſæ partis refellantur? Nec eſt quod dicas, armis opus eſſe, non calamo, ad vindicanda jura. Princeps ſapiens amicam prius compoſitionem tentat, quam arma arripiat: Si vero pugnandum ſit, rationes pro juſtitia armorum ſuorum in publicum emitti jubet, ut videat orbis, non quæri belli auxilia, niſi ubi pax obtineri haud potuit. Jus Romanum, quatenus in Germania receptum ſit, noſtrum non eſt diquirere. Id pro certo habemus, civilis doctrinæ ſtudioſum, ſi hodiernam Jurisprudentiæ faciem ſpectes, eo carere non poſſe, modo obſervet, forenſem & pragmaticam Jurisprudentiam magis, quam ſubtilem theoriam ſectandam ſibi eſſe, ſi Juriſconſulti magnum nomen mereri velit; modo porro notet, eſſe quiddam multa egregia & cum ratione convenientia in Jure Romano, ſed eſſe quoq; multa, quæ ad noſtrum ſtatum applicari nequeunt, eſſe denique multos nævos, quorum nonnullos oſtendit, & plures, ſi ab aliis negotiis ipſi vacaret, oſtendere poſſet Anteceſſor noſter primarius. *Dn Zollius*, quem honoris cauſa nominamus; modo tandem caveat, ne ſit purus putus Civiliſta. *b*) De Jure feudali & eccleſiaſtico alii diſpiciant. Nobis prolixioribus eſſe non licet. Manum igitur de tabula.

ad optimos Autores, ex quibus plura hauriri poſſunt, remittit Der Teutſche Reichs-Staat eſt ſatis luculentum Juris publici ſyſtema, & cum judicio congeſtum, quod velim legant relegantq; Studioſi.

b) Talis erat *Jo Otto Tabor*, magni nominis JCtus, ſed nimio Juris Rom. amore faſcinatus. Evocaverat illum Argentoraſo, ubi jura docebat, Dux Megapolitanus, ac Cancellarii munus ipſi demandaverat. Tuliſſe is aliquando perhibetur in ſanctiori Senatu ſuffragium, eo tendens, inſtituendam eſſe contra milites, qui tractum Guſtrovienſem invaſerant, actionem Legis Aquiliæ. Vid. Teutſchen Reichs-Staat *Tom II. Part II p 82.*

)o(

A 11472334